

MODERNA

Družbeni in kulturnozgodovinski okvir

Slovenska moderna je trajala od leta 1899 (izdani pesniški zbirki Cankar: Erotika in Župančič: Čaša opojnosti) do leta 1918 (umre Cankar, konec 1. svetovne vojne).

Izraz moderna izhaja iz besede modernus, kar pomeni nedaven, sodoben. Pojem moderno je bil od srednjega veka v rabi za vse, kar je današnje v primerjavi s preteklim. V 19. stoletju so ga uporabljali za nove literarne smeri, ki so pomenile prelom s tradicijo in iskanje povsem novih umetniških izrazov. Ob koncu 19. stoletja so nastopile nove književne smeri: nova romantika, dekadenca in simbolizem, ki so pomenile nasprotje realizmu in naturalizmu. Kot novi slog se je pojavil impresionizem.

Slovenska moderna (nova romantika, dekadenca, simbolizem) ni enotna slovstvena smer in pomeni po slovenski romantiki in Prešernu drugi veliki vrh slovenske književnosti. V razponu dvajsetih let so nastala vrhunska dela v liriki, epiki in dramatikah več odličnih enakovrednih avtorjev.

Prav tako so nastala pomembna dela na področju književne kritike in esejistike.

Najpomembnejši predstavniki slovenske moderne so Dragotin Kette, Josip Murn, Ivan Cankar in Oton Župančič.

Poleg njih so ustvarjali številni drugi avtorji, ki so bili pod vplivom slovenske moderne, vendar so ohranjali svoj lastni umetniški izraz, zato jih imenujemo sodobniki oz. sopotniki moderne.

Sodobniki moderne so bili v liriki Alojz Gradnik, v pripovedništvu Izidor Cankar, Alojz Kraigher, Fran S. Finžgar in Fran Milčinski, v dramatikah pa Kraigher in Finžgar.

Ob osrednjih avtorjih so ustvarjali še drugi, ki so bili sicer sodobno usmerjeni, vendar je v njihovih delih močan vpliv realizma in naturalizma (Fran Govekar, Zofka Kveder).

Smeri moderne

Nova romantika se kot književna smer zgleduje po romantiki 19. stoletja (pravljичnost, srednjeveška fantastika, razpoloženje). Poudarja pesnikovo dušo in čustva, predvsem občutljivost in neposrednost. Jezik je zelo sodoben, poln bogatih pesniških podob (predvsem iz narave), slogovnih učinkov in ritmičnosti.

Bistvena razlika med romantiko in novo romantiko je ta, da stara romantika poudarja čustvenost, nova pa čutnost.

Dekadenco (fr. = propad, razkroj) izraža prefinjeno čutnost, naveličanost in esteticizem (lepota v stilu in izrazu).

Dekadenco se je pojavila v Franciji konec 19. stoletja kot protest zoper vladajočo družbo, njene norme in vrednote.

Dekadenti so uporniki proti javnim pravilom in normam in zagovorniki lastnih teženj. Živijo izven družbenih pravil, morale in izven literarne umetnosti. Hrepenijo k duhovnemu in k čistosti kot nasprotju razkroja ter se vdajajo čutnim užitek, narkotikom in mamilom.

Simbolizem je literarni slog, v katerem se umetniki izražajo s simboli. Simbol pomeni znamenje oz. smiselno podobo, ki kaže na globlji smisel, ne da bi pri tem izgubil stvarno funkcijo in pomen. Simbolizem posreduje čutne vtise in s pomočjo vizij ter simbolov išče neko globljo resničnost, ki je v vsakdanji zavesti prikrita. Umetniki črpajo iz sanj, mistike, panteizma, uporabljajo sinestezijo, asociacije, ritmičnost in razna simbolna znamenja.

Stališče simbolizma je umetnost zaradi umetnosti (lapurlatizem).

Začetnik simbolizma je francoski pesnik Baudelaire (pesem Sorodnosti).

Impresionizem (impressio = vtis) je umetniški slog, ki temelji na filozofiji trenutka. Najprej se je razvil v slikarstvu, v besedni umetnosti pa pomeni nizanje trenutnih vtisov (predvsem iz narave) v celoto.

V evropski umetnosti (predvsem v Franciji) se vsi naštetih slogi in smeri med seboj prepletajo, kar s skupnim izrazom imenujemo fin de siècle (literatura konec stoletja).

Lirika moderne

Za liriko moderne je značilno, da je povzela romantično izročilo in ga dopolnila z novimi temami in idejami. Zgledovala se je po sodobni evropski liriki in istočasno ohranila svojo izvornost. Obnovila je verz in slog (sproščen verz, izrazno, zvočno in pomensko bogat jezik). Smeri v liriki moderne so predvsem nova romantika, dekadenco in simbolizem, v slogu pa impresionizem, kar se kaže tudi v liriki najpomembnejših predstavnikov slovenske moderne.

V pesmih Murna in Ketteja je najmočnejša nova romantika, v slogu pa impresionizem.

V Cankarjevem pesništvu se nova romantika povezuje z dekadenco. Za Župančiča pa je značilna raznovrstnost v slogu in pesniških temah (nova romantika, dekadenco, simbolizem).

Lirika moderne je razvila različne pesniške zvrsti in oblike. Zvrsti so: razpoloženjska, osebnoizpovedna, miselna, domovinska, deloma pa tudi socialna in religiozna lirika. Kot pesniške oblike pa se pojavijo moderni sonet, krajše

pesmi svobodnejših oblik, gazele in glose kot klasične pesniške oblike, daljše pesmi, sorodne himnam, odam ali psalmom, moderna balada in romanca.

Pripovedništvo moderne

Poleg sodobnikov moderne je bil najpomembnejši pisatelj Ivan Cankar. Ustvarjal je krajšo in daljšo pripovedno prozo (črtice, novele, satire, povesti in romane) in razvil lasten umetniški jezik in slog. Njegova dela izražajo ljubezensko, psihološko, moralno, politično, narodno, umetniško in socialno kritično vsebino. Najpomembnejši motivi in teme so izseljenstvo, položaj ženske, vloga umetnika in umetnosti, slovensko nacionalno vprašanje, vojna, smrt in bolezen, deloma tudi revolucija.

Dramatika moderne

Tudi v dramatikii moderne je Cankar najpomembnejši predstavnik, saj s svojimi deli doseže nivo evropske klasike. Dramatika moderne je razvila različne zvrsti: tragedije, resnobne drame, poetične drame, komedije, farse in ljudske igre. Kot književne smeri in slogi pa se pojavijo realizem, naturalizem, nova romantika, dekadenca in simbolizem.

Predstavniki

DAGOTIN KETTE

Poezije, izšle po smrti 1900, uredil jih je AŠKERC.

JOSIP MURN

Pesmi in romance, izšle po smrti 1903.

IVAN CANKAR

1899 zbirka pesmi Erotika

1899 zbirka črtic Vinjete

1902 roman Na klancu

1902 drama Kralj na Betajnovi

1904 roman Hiša Marije Pomočnice

1906 povest Martin Kačur

1907 povest Hlapec Jernej in njegova pravica

1908 farsa Pohujšanje v dolini šentflorjanski

1909 pesnitev Kurent

1910 drama Hlapci

1912 dramska pesnitev Lepa Vida

1917 zbirka črtic Podobe iz sanj

OTON ŽUPANČIČ

1899 zbirka pesmi Čaša opojnosti

1904 zbirka pesmi Čez plan

1908 zbirka pesmi Samogovori

1920 zbirka pesmi V zarje Vidove

1945 zbirka pesmi Zimzelen pod snegom

1900 otroške pesmi Pisanice

1913 pesmi za otroke Lahkih nog naokrog

1904 drama Noč na verne duše

1924 drama Veronika Deseniška

prevodi Danteja, Shakespeara, Villona,

Moliera, Goetheja, [Balzaca](#),

Dickensa, [Tolstoja](#), Stendhala in drugih

esej Ritem in metrum